

JÖVŐ FELADATAINK ÉS HERBERT SPENCER.

A »Huszadik Század« legutolsó számában Jászi Oszkár »Herbert Spencer és jövő feladataink«-ról írt. »Jövő feladataink«-nál pedig fontosabb dolga igazán sem a »Huszadik Század«-nak, sem annak a társaságnak, a mely a társadalomtudomány művelésére alakult, nincs.

A dolognak ez a fontossága hárítsa el rólam azt a feltevést, mintha egyebekre céloznék én is azzal, a mit mondandó vagyok: mint épen jövő feladatainkra.

De igazán az elméknek bizonyos oly súlyos sötétsége nehezedik a szociológiára, hogy az jövő munkásságunk komolyságának állja útját.

Hogy mekkora és minő sötétség ez, hogy szellemi eltévelyedésnek minő szinte megdöbbentő foka uralkodik a szociológiában: erre rámutatni, azt hiszem legelső feladatunk. És ha Spencer nevét vesszük ajkunkra, akkor az ő értelme fényességét igazán másra ne használjuk.

A sötétségben a közkeletű szociológia ott tart, hogy még csak azt sem tudja, hogy tulajdonképen micsoda természetű dolog is a világon a társadalmi élet. Beszél mindenféle jelenségeiről, — hisz nincs az az ember a világon, a kinek ne volnának észlelései — de hogy azok a jelenségek a tudásnak, az ismereteknek, a tudománynak micsoda birodalmába is tartoznak? — ezt, a kérdésnek ezt a leglényegesebb lényegét az emberi értelemnek az a sötétsége borítja még, a melyet a míg fel nem ismerünk, hogy az a teljes tudománytalanság, addig haladásról szó sem lehet.

Hiszen vagyunk némiképen tudomány dolgában is úgy, a jelenségeket ismerjük, a nélkül, hogy tudnók, hogy

tulajdonkép azok a jelenségeknek a nyilvánulása micsodának a nyilvánulása? Például a villamosságról sem tudjuk, hogy tulajdonképpen micsoda? Itt van ez is körülöttünk, bennünk, velünk, élünk vele, minden atomunk egy-egy töltés. Azonban tessék most a tudománytalanságnak azt a fokát elképzelni, hogy a villamosság tudományával foglalkozók a villamosság természetét azoknak az embereknek az eszmevilágában keresnék, a kik a villamosságot észreveszik, észlelik; azoknak az értelmiségében, az állati értelmet felülmúló fokában; azoknak a nemes szándékában, hasznossági érzékében, a belátás erejében és nem tudom mi minden emberi tulajdonságokban, azokéban, a kik a villamosságot észreveszik, hogy csakugyan van a világon.

Hát úgy-e kérem, ennél sötétebb tudománytalanságot nem lehet elképzelni, még ha még annyi mindent is vél tudni és könyvtárakat ír össze az a tudomány azoknak az embereknek az eszmevilágáról, értelmességéről, nemes szándékairól, belátásáról, hasznossági érzékéről, a kik a villamosságról észlelik, hogy van a világon.

Azonban a tudomány ott tart, és ez a nagy különbség, hogy a villamosság magyarázatát nem keresi azoknak az eszmevilágában, a kik a villamosságot észlelik, hanem ettől függetlenül, a természetnek azt a birodalmát állapítja meg, a hova a tünemény a maga természeténél fogva tartozik és a fizikai világ törvényei közt keresi a megfejtését.

A szociológia ellenben hol jár? Azoknak, a kik azt észlelik, hogy társadalmi élet egyáltalán van a világon: azoknak az eszmevilágában keresi a dolgok értelmét, nyitját, lényegét; az emberi értelmességben, nemes szándékában, hasznossági érzékében, belátásában, szabadság szellemében stb. De hogy hova tartozik egyáltalán a társadalmi élet, a természet miféle törvényeinek a keretébe? — itt van az a rémületes sötétsége a tudománytalanságnak.

Szociológia és spiritizmus, csak ez a két dolog van még a világon, a minek a törvényeit a teremtés természeti törvényein kívül keresik. Egyebütt mindenütt, a hol az emberi tudás mozog, mindenütt a teremtődési, keletkezési folyamatokban, a természeti törvényekben keresik a dolgok nyitját és természet-tudományilag iparkodnak azt megfejtteni.

A mi pedig a dolognak már a komikuma: az a közkeletű szociológiának a viselkedése a társadalmi életnek az *organikus* felfogása ellen.

A dolog valóban komikus. Mert hiszen azt mindenki tudja, hogy a társadalmi *élet: élő* embereknek valaminő nemű összefüggése. *Élő* embereké, a kik így valamelyes *életet élnek*. Azt is tudja mindenki, hogy mi emberek *eleven, élő, organikus szervezetek* vagyunk. Csupa *szerves életű* nyilvánulások mindenemű életnyilvánulásaink, értelmi mozgásaink, lelki működéseink, érzelmeink, minden. Ma már mindenki tudja, hogy minden porczikánk *szerves életű élet*. Hogy csupa *organikus* sejtek *életműködése* az egész szervezetünk. Hogy a sejtek maguk is a *szerves életnek bizonyos szerves* egységei és *életük szerves* molekulák *organikus* élete.

És mikor így valami a legkisebb alkotórészétől végig a teljes egységéig mindenütt az *organikus élet* rendjéből való, minden ízében mindenütt *organikus élet* működéséből van összetéve: akkor — risum teneatis — a közkeletű szociológia lemosolyogja a társadalmi életnek azt az egyetlen tudományos értelmű felfogását: hogy a társadalom is, a mely minden részletében csupa organikus élet, maga sem tartozhatik egyebüvé, mint az *organikus* természet, a *szerves* élet rendjébe, annak törvényeinek a keretébe.

Nem, — mondja a közkeletű szociológia — *nem az organikus* természet világába, hanem azoknak az eszméi, belátása, hasznossági érzéke, szabadságszeretete, gazdasági érdekei stb. világába, a kik észlelik, hogy társadalmi élet van.

Az emberi tudományos értelemnek minő eltévelyedése rejlik abban, hogy az az észjárás uralkodik, a mely szerint az organikus felfogás az, a mely föltevésen alapul és hogy az csak olyan hipotetikus valami, sőt az egész organikus felfogást mint valami szellemi aberratiót lekezeli. Mert hiszen megfordítva érthető volna a dolog: érthető lenne, hogy a midőn valami minden alkotó részében organikus valami és azt ennélfogva természetszerűleg mindenki az organikus élet rendjébe fogná, hogy akkor, ha valaki előáll: hogy ah, kérem, az nem organikus élet, hanem valami Elás: hogy akkor ezt a mást tartja mindenki hipotetikus valaminek. De nem, hanem az organikus felfogás a hipotetikus, ez az eltévelyedés!

Fel kell ismerni végre, hogy a tudománytalanságnak Ugyanazon fokán élünk a szociológiában, mint a midőn még minden képzelhető vitatkozás folyt az emberi élet fizikai természete fölött, csak épen a biológiát mosolyogták le, hogy ah,

kérem, ugyan, hisz az nem tudomány. És a tudós gyülekezetből a biológust kitessekelték.

Azonban természetesen, manapság természettudományok nélkül nem lehet már ellenni. És látjuk, hogy a természet tudományokat mindig kész a szociológia idézni. Akár csak Platót, Hegelt és a többit, a hogy a régibb divatok szerint idézték. De az összes tudományossága csak ebben rejlik, hogy egy-egy tétel bizonyítására természettudományi dolgok is felhasználhatók. De hát, hisz tudjuk, hogy ezt még a római pápa is megteszi, a midőn az egyház dogmáiért eselekedheti. Úgy tesz a szociológia, akár csak Schlauch bíboros, a midőn a Szent István Társaságban természettudományilag bizonyította a római katolikus igazságok örökéletűségét.

Hát kérem, ez nem tudomány. Az ilyen módon miveltségtudomány nem az, legfeljebb társadalmi életről szóló irodalom. A tudomány azon kezdődik, hogy a társadalom mivoltának a megfejtését ne a mi emberi eszméink között keressük, hanem az organikus természet, a teremtődés törvényeiben úgy, a mint az *organikus természetből: teremtődött* a társadalmi lét a teremtés folytonosságával.

Ki kell végre bontakoznunk a sötétségből és felismerni, — ha talán nem is az igazi szociológiát, a mely talán még nincs készen és a jövő feladatok közé tartozik — de felismerni a tudománytalanságot, a midőn a társadalmi élet megfejtését egyebütt keresik mint az organikus élet rendjében. Hiába oda a történelem mindenféle tényeinek egy egy újabb elmélet szerint való összevetése. Mindig csak egy újabb tévedésnek megyünk elébe a korábbiak során. A tudomány csak ott kezdődhetik, a hol valami organikus természeti folyamatot derítünk ki. Hiába a gazdasági élet tényeit egy egy politikai igazsággá összekovácsolni. Az ilyen célzatos igazságoknak közös a sorsa. A mi tudományunkban az igazságok ott kezdődnek, a hol az organikus élet társadalmi folyamatai természeti törvényeikre vannak redukálva. Hiába minden bölcselkedés a világ javítása felé. A tudományban minden bölcselkedésnek a neve: tévedés. »Tudomány csak egy van: a természettudomány.« Az organikus élet legnagyobb tömegét, a társadalmi életet, hiábavaló bölcsesség egyébüvé helyezni, mint az organikus élet természet-tudományába.

A szociológia tudománytalan bölcseségeiből, demonstratív logikájából, történelmi képfestéseiből végre az egyedüli tudó-

mányos alpra rálépni, arra, hogy a társadalmi élet jelenségeinek megfejtését egyebütt nem keressük, mint annak az életnek a rendjében, a melyből a társadalmi élet minden ízében alkotva van, az organikus élet rendjében: — a tudomány nevében ez a legközvetlenebb feladatunk a szociológiában.

A gondolkodásnak a módjában rejlik annak az egész sötétségnek a természete. Gondolkozni nem tudnak természet-tudományilag az emberek. A szociológia politikai szakma lévén eredetileg és leginkább jogászok és bölcselkedők üzvé, meg célja is inkább agitáció volt: így nincs azon mit csodálkozni, hogy a természettudományi gondolkozás teljesen leszorult belőle.

Ennek a hiánya éppen Herbert Spencerrel szemben súlyosodik igen nehezen a társadalomtudományra.

Herbert Spencer az első, az úttörő, a ki a szociológiát a természettudományi alpra vezette. Kétségkívül nagy gondolkodó, elmélkedő volt egyébként is, azonban a tudományra tulajdonképen egyéb nem tartozik, minthogy miben derített ő ki valami természettudományi tényt a társadalomra való tekintettel.

Spencer elmélkedései, eszméi lehetnek igen érkézfeszítő olvasmányok, sok gondolatot kelthetnek bennünk, irányíthatják is eszünk járását. Herbert Spencert azonban az ő tudományos súlyában nem ezek határozzák meg, hanem egyetlen egy dolog. T. i. minő olyan felfedezést köszönhetünk neki, a mely tudományos alap, persze csakis természettudományi értelemben véve, a társadalmi élet törvényeinek felismerésére.

Élvezzük azután bármennyire Spencert mint olvasmányt, az a mi magánügyünk. Úgyszólván társalgás Spencerrel oly dolgokról, a melyek minket is nagyon érdekelnek. Ehhez a tudománynak még semmi köze. A tudománynak csak egyetlen egy dologhoz van köze, ahhoz, hogy Spencer kimutatta, ő volt az első, a ki rávezette az emberi tudást: hogy a társasélet jelenségei bizonyos oly sajátságokat tüntetnek fel, a melyek a legszorosabban összevágnak az organikus élet leglényegesebb jelenségeivel és így a társadalmi élet jelenségei az organikus élet körébe, természete és törvényei alá tartoznak: a társadalom organikus szervezet.

Ennyi, sem több, sem kevesebb a Spencer tudományos vívmánya. Hogy úttörő volt az emberi gondolkozás világában, ez csak nimbusát teheti ragyogóbbá; hogy sajátos írói képességével többé kevésbé élvezetessé tudta tenni fejtegetéseit, ez irodalmi dolog. A tudományos súlya az előbbieken határolódik körül és az a súly bizonyára éppen elegendő arra, hogy az emberi tudás fejlődésében előkelő helyet foglaljon el.

Már most, mit mívelt azonban a közkeletű szociológia Spencer tudományos fölfedezésével? Azon essünk túl, hogy eleinte lemosolyogta a nagyképűség, hiszen ezen a tudomány minden lépésénél túl kell esni. De lassankint kénytelen volt a szociológia csakugyan meglátni azokat a dolgokat, a melyeket Spencer megmutatott. És ekkor . . .

És ekkor kisütötte egy része, hogy Spencer nagyon okos *ember*. Hogy a mit Spencer *mond*, azt egy igen okos *ember* mondja. Hogy Spencer kútforrás. Hogy a mit Spencer *mond*, azt igazán egy tudományos elméjű úr *mondja*. A szociológiai tudomány az, a mit Spencer úr *mond*. Sőt haladjunk tovább, szedjük széjjelebb, a mit ő *mond*, és *mondjunk* újat. Ő azt *mondja*, hogy a társadalom organikus élet, hát *mondjuk* mi meg azt is, hogy melyek ennek az organikus életnek a szervei. *Mondjuk* meg, hogy hogy él szervesen. *Mondjuk* meg, hol vannak szervei, gyomra, idegei, csontja, esze, hallása, látása, szaglása. Természetesen a vége azután az lett, hogy maga Herbert Spencer is azt *mondta*, hogy menjetek az egész szerves szociológiáttal a legszerveesebb pokolba.

A másik rész pedig kisütötte, hogy hiszen igaz, igaz, sok igaz van abban, a mit Spencer *mond*. De hát sok dolog van, a miről Spencer sem *mond* semmit. Meg a mit *mond*, sokszor ahhoz is fér kétely. És a dolgoknak a végokát ő sem *mondja* meg. Szóval, miután ő sem *mond* meg mindent és még jöhetnek mások is, a kik majd megint mást fognak *mondani*, *mondjuk* mi csak azt, hogy azért, mert a társadalom némely jelenségei olyanok, mintha organikus életjelenségek volnának, még nem lehet azt *mondani*, hogy az egész társadalom organikus élet. Érdekes hipotézis, de a túlzásoktól tartózkodni kell. Mert, íme mi sül ki Spencer theóriáiból, az, hogy a fináncz a társadalom szagló szerve. Hát kérem, ezt ne *mondjuk* tudománynak. Ellenben azt tudjuk, hogy az emberben van lélek, vannak benne jó és rossz tulajdonságok, vannak erkölcsök, kiváló férfiak, stb. stb.

Egy harmadik rész pedig sem egyiket, sem másikat nem sütötte ki, hanem összeegyeztette és a bölcs közéletet választotta: Spencerről elismerte, hogy nagy *ember*. Azonban neki is *vannak* tévedései. (Nemde ismert, de kitűnő formula!) Szóval, igaz, hogy a mit Spencer *mond*, azok a tudománynak ma már nélkülözhetlen arzenálját képezik, de a mellett halad a gondolkozás is azóta — »evolúció«! hisz oly szépen, tudományosan cseng ez a *szó!* — és ma már túl vagyunk sok dologban, a miket Spencer *mondott* és ma már a természettudomány újabb lépéseivel kell Spencert módosítani. Az organikus elmélet *nem vált be*, tehát Spencer marad egy nagy gondolkozó. Nemde, a középútnak mesteri bölcsesége. És mind a háromféleség alapul azon, hogy Spencer mit *mondott* és mit nem *mondott*.

Már most, hogy kitűnjék a gondolkozásbeli hibbanás, állítsuk csak ezekkel szembe a Spencerizmus száraz tudományos tényét.

Az mindegy, hogy Spencer mi mindent *mondott*. Végre Crookes szenvedélyes spiritiszta is, de azért, mivel ő az elektromosság körüli bűvarkodásaival a fizika tudományában elsőrangú tudós, még nem következik egyáltalán, hogy az, a mit a spiritizmusról *mond*, fizikailag tudományos tények legyenek, és a Crookes neve a fizikában sohasem is jelentett spiritizmust. Ha nem is ilyen szélsőséges szökelléssel, de Spencernek is voltak igen számos eszméi sok mindenféléről. De a tudományra csak az tartozik, hogy Spencer kimutatta, hogy a társadalmi élet az organikus élet természeti jelenségeit viseli magán. És hogy e szerint a társadalom az organikus élet rendjébe tartozik. Ennyi a tudományos felfedezése.

Hogy erről ki mit *mond*, az már nem tudomány. Csakis az, hogy az a tétel megdönthető-e a tudomány pozitív módszerével vagy sem? A tételről való minden eszmélkedés, nézetnyilvánítás, mondás, lehet többé-kevésbé érdekes dolog, de a tudomány csak akkor jó ismét szóba, ha akár egy ellenkező felfedezést, akár egy kapcsolódó felfedezést fedez fel ismét valaki, a dogok pusztá keletkezési törvényszerűségéből, elkülönítve mindent akár erkölcsi, akár történelmi, akár gazdasági, akár bölcséleti, akár társadalmi, akár politikai, akár emberbaráti »igazságoktól«, amik mind nem természettudományi igazságok. Csak annak a felfedezésnek a tudományos igazsága a kérdés. Semmi más. Tegyük fel, hogy Darwin egyszerre csak azt mondta volna, kérem, nem igaz ám az az egész törvény,

a mit én levezettem. Vajjon változtatna-e ez azon, hogy ki van derítve, hogy a fajok tényleg nem önálló teremtődési típusok, hanem egymásból módosult szervezetek? Nos, hát ha még Spencer maga *mondta* volna is, hogy nem igaz, hogy a társadalmi élet az organikus élet rendjébe tartozik, a tétel mégis áll, ha egyszer ki van derítve. (Pedig Spencer nem is azt mondta, hogy a szociológiának organikus alapokra való fektetése a hamis dolog, csak *attól* a bizonyos meghibbant organikus szociológiától utálkozott meg.)

Tehát természettudományi észjárással sohasem azt kell nézni, mit *mondott* valaki, sohasem azért igaz vagy nem igaz valami, mert ez, vagy az *mondta*, hanem csak azt kell látni, hogy micsoda az a lépés, a melylyel a természettudomány az ismeretlenben egy pozitív lépést tett.

Az emberi társadalmi élet jelenségei az élettan birodalmába tartoznak. Ez az a lépés. Mondjon róla bárki bármit, ez a lépés megtevődött és mint felfedezés Spencer hagyatékaképpen él a természettudomány kincstárában.

Ennyi és nem több a Herbert Spencer tudományos kincse. Minden egyéb tudományos dolgok, a mik könyveiben vannak, nem egyenesen az ő felfedezései, már csak az akkor meglévő tudományos állapotok összegezése; mind abba az irányba, hogy a társadalom az organikus élet rendje szerint él. Ezek az összegezések nem is mindig egészen tudományosak, inkább tanítók, igen sok dologban épen ezek az elavulttá válók, túlhaladottak, és Spencer könyveit ezek viszik ki a forgalomból. A könyvei csak irodalmi hagyaték. Ezt természetesen az idő rozsdálja. A felfedezése azonban az emberiség kincsévé válik.

De természetesen, ha az emberek a könyvet a tudománytól nem tudják megkülönböztetni és a tudomány az, a mit a könyv *mond*, akkor azután bizony nagy tudománytalanság gabalyodik belőle.

Olyan módon lehetett teszem fel Platóval elbánni, Kanttal, Hegellel és valamennyi bölcselkedővel. Ők csakugyan egy bölcselmi konstrukciót állítottak oda és az *egy* bölcsélet, Plato bölcsészete, Kanté, Hegelé stb. Ezé is, azé is megdől, mihelyst az eszmei szerkezetnek valamely gerendája megbillen. Itt természetesen Platónak, Kantnak, Hegelnek a mondásai képezik a dolgokat. Itt lehet mondásokon nyargalni.

A természettudományban azonban nem így van. Ott se ennek, se annak a bölcsesége nem számít, csak egy ténynek,

egy folyamatnak, egy összefüggésnek a létezése vagy nem létezése. Vonhat belőle valaki nyomban hamis következtetéseket, a mint téves következtetéseket vonhatott, sőt vont is Darwin is Spencer is. De a természettudományi tény ezektől függetlenül áll.

Így Spencernek számos következtetése lehetnek tévesek: — ezek azok, a miket Spencer *mond*, — de ezek miatt a természettudományi tényt nem látni: tudománytalanság.

Akármi mindent mond vagy nem mond Spencer könyveiben: az már azt az általa felfedezett természettudományi tényt többé meg nem változtatja, hogy a társadalmi élet az organikus élet rendjéből való. Legalább mindaddig nem, míg magát a természettudományt, a maga egész módszerével, a hogy a tényeket a természeti törvények keretében iparkodik meghatározni, föl nem borítja a tényeknek egy egész új, máig ismeretlen magasabb rendű, tudományos módszerű meghatározása.

Tehát a tudomány szempontjából Herbert Spencernél az előtt a felfedezés előtt kell megállanunk, hogy a társadalmi élet az organikus élet rendjébe tartozik. Sok minden egyebet nem tudunk még. De következik ebből az, hogy a Spencer fölfedezése megdőlt? Abból, hogy Spencer még nem adja meg mindennek a felderítését, következik-e, hogy ezért tehát az a felfedezés sem állhat meg? Nem üres bölcséleti módszer-e ez, a mikor egy tételt csak akkor fogadok el, ha az én szubjektív gondolataimat oldja meg minden irányban?

Bizony bizony itt az ideje, hogy természettudományilag tudjunk gondolkozni. Mert akkor egészen más feladatokat is fogunk magunk elé tűzni, mint a mi szubjektív gondolkozásunkat így vagy amúgy a régi tudománytalan módok új formáiba összerakosgatni.

Akkor Herbert Spencer természettudományi felfedezését is a tovább haladás irányában tudnók értékesíteni és nem foglalna a közkeletű szociológia olyan álláspontot, a mely vagy meg akarna állani Spencernél, vagy ha nem lehet ott végleg megállani, akkor Spencertől egyszerűen elfordul.

Akkor megismernék azt, hogy Spencer a maga idejében, a természettudomány akkori haladottságával lépést tartva, az első természettudományi alapot rakta le a szociológia számára. És tisztán csak a természettudományi alapon kell utána tovább építeni. De nem eszmélkedéseket, nem *mondani* ezt is, azt is, hogy a bölcselkedés Spencer nyomán most így és úgy módosul,

mert Spencer ezt és ezt *mondja*, vagy meséket *mondani*, hogy mivel Spencer ezt *mondja*, tehát ezt és ezt lehet még *mondani* ad absurdum. Hanem további újabb és újabb alapokat kell keresni ugyancsak a teremtődés élettani organikus rendjében. Főképp pedig megismernék azt, hogy Spencer csak a maga idejének tudományos fokán állhatott. Ő az organikus élet ismeretének az akkori határai között mozoghatott. Már most a tudomány szempontjából a természettudományoknak minden újabb lépésénél a szociológiának is keresni kell azokat az alapokat, a melyek a tudományos továbbépítésre alkalmasak, így például Spencer idejében a sejteket bár már ismerték, mint az állati szervezet fiziológiai egységeit, de a sejtek tulajdonképeni élettana azóta keletkezett már. Ugyancsak a szerves molekulák kémiájában is hatalmasan új tudás növekedett elő, az égési folyamatok felől, a sejtanyagok vegyi szerkezetéről, vegyi munkabeosztásáról, sorozatosságáról új felfedezések vannak. És ezek mind újabb, további, szélesebb összefüggések törvényszerűségeibe nyitottak utat. Az állati szervezet új tulajdonságainak a keletkezéséről is további ismereteink támadtak. Mind megannyi további tagozatai amaz organikus összefüggésnek, a mely összefüggésnek Spencer úgyszólván még csak a létezését derítette ki a társadalmi szervezetre nézve. Az ő műve még semmiképen sem élettana a társadalmi organizmusnak. Jóformán csak szimptomatológiája annak, hogy a társadalmi élet jelenségei élettani természetűek. Ahhoz, hogy a tulajdonképeni élettanához jusson el, az ő korában hiányzott még az ennek levezetéséhez szükséges kapcsolatoknak némely része. Lehet, hogy még ma sem tartunk ott, hogy rendelkezésre lenne máris minden vizsgálódási adat annak a tudományos kiderítéséhez. Lehet, hogy még sok tapogatózás, bizonytalanság és tévedés között kell ingadozni.

Azzal azonban a természettudományi gondolkozásnak tisztában kell lennie, hogy tudományos munkát csak abban az arányban végez a szociológia, ha abból a Spencer által természet-tudományilag megépített alapból, hogy a társadalmi élet jelenségei az organikus élet természetével bírnak, abba az irányba építünk tovább, hogy ennek az organikus életnek az élettanat akár részekben, akár egységes tágabb összefüggésben kutatjuk.

Az élettantát, semmi mást. Mert mihelyst erről elmozdultunk, elmozdultunk az egyetlen tudományos alapról, a melyre, ezerszer is viasza kell térni, elmozdultunk a természettudományi

alapról. Spencer könyve, mondásai elavulhatnak. De a mi a természettudománynak valami felderítő munkája, felfedezése, az tovább él minden gondolatnál, minden könyvnél, mindennél, a mit valaki *mondott*.

Hiába a legkörmönfontabb gazdasági elméletek. Csak úgy van tudományos értékük, ha annak az élettannak képezik valami alkatrészét, különben nincs meg a kritériumuk. Hiába minden történelmi logika építgetése, ha az nem amaz élettani organikus természetű folyamatok törvényszerűségeibe vezet; a törvényszerűségeknek csak ez a természettudományi lényege. Hiába minden spekuláció bármilyen irányba: Spencer spekulációi is mind megdőlhettek. De a természettudomány megdönthetetlen pozitivitásával mutat már az ő általa felállított útmutató irányt: a társadalmi élet élettana felé. Más irány a természettudomány utain nincs.

Természettudományilag addig nem tudunk a társadalmi életről semmit, a míg élettanilag nem tudjuk, a mit tudunk. A többi lehet szórakoztató irodalom, könyv, tudákosság, mese, minden, — csak nem tudomány.

Hiába becsülik le Spencernek ezt vagy azt a *mondását*: Spencer a természettudományi alapot megingathatlanul beépítette a tudomány birodalmába. Csak tudni kell azon megállani.

A tudomány nevében a szociológiának egy feladata van: a társadalmi élet minden tényét, folyamatát, összefüggését a társadalmi szervezet élettani törvényszerűségében kideríteni.

* * *

A bölcséleti észjárásban rejlik az a baj, hogy az a bizonyos bölcsészet sohasem tud kellőleg eligazodni a tudomány haladásában. Ferde optikája keletkezik a természettudományi dolgokról.

Ugyanis a mikor valami új lépés történik a természettudományok terén, akkor az a tény a bölcséleti észjárás számára nem egy új kapocs a törvényszerűségek közt, mint a hogy a természettudós minden új dolgot azonnal a törvényszerűségek kapcsolata rendjébe iparkodik beállítani azért, hogy a természeti törvények felől való tájékozottsága bővüljön. A természettudomány számára a cél ez, mert épen a törvényszerűségek kapcsolatának bővülésével kap mindig egy-egy új lökést a további kutatásra, további haladásra, további eredményekre.

A bölcséleti észjárás ellenben nem a pozitívumra, hanem azonnal a »*lehetőségre*« veti magát.

A lehetőségre először is abban az irányban, hogy az új dolog miként illeszkedik belé egy fogalomkörbe. A fogalomkör az a kész épület, a melybe a tudomány tégláit kell belerakni. Persze, ezek a téglák nem ilyen célra készülnek és így nagyobb rongálás nélkül be sem illeszthetők. Így azután minden téglát azzal a szemmel néz a bölcselő, hogy hogy lehetséges azt beilleszteni vagy sem? Láttuk ezt a darwinizmusnál nagy stíljében. Hasonlót a Spencer felfedezésénél. A fiatalság, az később rombolni és annyit-annyit rombolt, hogy a téglák beilleszkedtek. Ki van tatarozva darwinizmussal, spencerizmussal az épület, de az épület a régi, a régi bölcselmi fogalomkör, a mely nem a teremtődési folyamat törvényszerűségének a konstrukciója, hanem az emberi cselekvések logikájának a vára, épülve mindazokon a vázakon, a melyek a mi szubjektív eszünk járásának a vázai. — Innen ered azután az a jelenség, hogy, főleg a fiatalság, büszkén mutogat az épületre, hogy íme, tele van a tudomány tégláival. Megtalálta a lehetőséget, hogy hogy lehet azt beépíteni és arra az egész lyukra, a melyet ezért ő rombolt, büszke. — De hát a tudomány előtt biz az csak lyuk.

Persze, annak a Darwin- vagy Spencer-féle téglának egy-egy éle, csúcsa kiáll, hiszen nem arra a célra formálódott. Az a fogalomkör azután mindig is ezeken akad meg, hogy íme, kislül, hogy rosszak a tudomány téglái. Pedig dehogy rosszak, dehogy rosszak. Kemények, szilárdak, mint a törvényszerűség. A mik darabossággal kerülnek a világosságra, azt a további vetések lecsiszolják. De csakis ezek. A mint semmiféle bölcselkedő máz nem fogja, úgy nem is leplezheti.

A tudomány pedig csak hozza a tudás jövőendő épületének tégláit, halomra hordja. És mikor azután a bölcselő már igazán nem tudja sehogysem beépíteni, akkor felkiált: hiszen azok csak téglák, épület sohasem lesz belőle! És mert azok a téglák nem alkalmasak a régi fogalomkör formáira, kihirdeti: a tudomány »csődjét« is, hogy nem ér az semmit.

Így dolgozik a bölcselő mindig csak azon a *lehetőségen*, hogy a tudomány beleilleszthető-e a bölcselmi fogalomkörbe? Mindig az ember az ő örök bölcseségű eszejárásával az univerzum gerendázata, a teremtés törvényszerűségének a tényei pedig csak lehetőségek. Mindig a tudomány az, a melyik

tévedhet. És mert a tudomány éppen a mindig fennmaradó hiányainak, hibáinak, tévedéseinek a kiküszöbölésén dolgozik: a bölcselém azon ujjong, hogy a tudomány az örök tévedések birodalma, az ember örök bölcseségű eszejárása pedig az eszmék isteni birodalmában éli abszolút életét.

Tehát, és ez a végösszegezés, a tudománynak csak annyiból van jelentősége, szerepe, a mennyiben annak a bizonyos fogalomkörnek alkotó részévé lennie meg van a lehetősége. A szociológiában is azt hívjuk tudományos szociológiának, a mely azon a lehetőségen dolgozik, hogy a természettudomány minél több vívmánya legyen befogadható a fogalomkörbe.

Az a szociológia ellenben, a mely a fogalomkör keretein kívül, tisztán csak az organikus élet összefüggéseit keresi, az emberi elme bölcseséget is csak bizonyos teremtődési folyamatok folytonosan változó időszaki eredményének tekintve, minden fogalomkört pedig egészen pillanatnyi futólagos alakulatnak: az nem is tudomány. Az csak Spencer egy rég megdőlt teoriájának a folytatása. A spencerizmus csődöt mondott, ellenben a régi fogalomkör íme még máig sem dőlt meg.

A teremtődési törvényszerűségek kutatása helyett a lehetőségeken való nyargalás azután még más irányban is igen furcsa optikát hoz létre. Valami olyasmit, mint mikor az ember a száguldó vonaton a kívül levő álló dolgokat látja mind változó helyzetben és az állandó a kocsi ablaka. T. i. a bölcselmi észjárás azzal a bizalmatlansággal nézi azt az egész természeti világot, hogy hisz meg van az a lehetőség, hogy a következő pillanatban az az egész másképp fog látszani. És e miatt a látszat miatt sohasem a künn lévő természet saját viszonylatait nézi, hanem mindig az ablakkeretben levő képet. A változatlan csak az az ablakkeret. Az az egyetlen pozitívum az egész világ nézésében.

A tudomány talajából a törvényszerűségek egész szövevénye nőtt elő. A dolgok egymáshoz való önönviszonylataikból keletkezett az egész. Az emberi együgyűségek száguldásából kellett kiszállani és méregetni a dolgokat. Onnan a vonatból nézve az a feltűnő, hogy íme, ha innen nézem, milyen közeli például két fa távolsága, amonnan meg milyen nagy. És azután folyik a bölcselkedés, hogy ilyen is a tudomány: A kicsi dolog nagy dolog, a nagy dolog kicsi dolog, attól függ, hogy honnan nézzük. A természetvizsgálat pedig ezeken a távolságokon eligazodik mégis. Felmér három pontot és meghatároz

egy területet. Egész matematikus biztonsággal. A három pont nem ölel fel mindent: megállapít további három pontot és tovább mér, meg újra három pontokat, meg ismét és a három pont neki mindig a pozitívum, mert hiszen egy matematikai törvényszerűsége alapszik.

Már most, ha ez a méregető ember visszaül a mindenki számára nyitva levő vonatra és ott azt mondja: ez a terület ennyi és ennyi, akkor a szomszédja, ha nincs tudomása a hárompontos törvényszerűségről és az egész mérési eljárásról, egész léleknyugalommal ilyen beszélgetésbe foghat.

— Megmérte?

— Meg.

— Hogyan?

— Három pontot.

— Azután maga azt hiszi, hogy azzal a három ponttal az egészet megmérte?

— Igen.

Nem látja az úr, hogy három pont hogy változik? Ide nézzen az úr. Hát elég legyen három pont? No nekem ilyet ne mondjon. A míg az úr minden talpatatnyit fel nem mért, én úgy se hiszem.

A bölselem világot bekalandozó vonatán az értelemnek ilyen fokán állunk a tudomány felfogása tekintetében. A bölcsész az a viláगतató, a ki kupé ablakából csakugyan mindent ismer. Mentől többet látott, annál többet: »tud«, a hite szerint. A világ az ő számára az, a mit: így látni. Ő, a ki annyi mindent »tud« és »látott«, ő a ki úgy tudja, hogy hogy változik minden, mennyire csalóka látszat mindennek az ismerése, ő nem hisz semmi pozitívumban, pozitív nincs, minden csak a nézőponttól függ — az ablaktól. Jöhetnek neki a három pozitív pontok logikájával; ő azt mondja, ki tudja, hogy igaz-e? Ő csak akkor hisz, ha minden talpatatnyit ismerünk. Miután pedig annyi talpatatnyi világok vannak, és még inkább lehetnek, a miket nem ismerünk, hát ő nem is hisz egyáltalán a tudományban. Mert szerinte a három pontok módszere nem mérheti meg a világot. Ő ellenben a bölcsesség szemmértékével mér. A tudomány szerinte a bölcsesség szemmértékének a tökéletesítése. Azok a három pontok mindig csak pirinyó pontok. Igen, igen, lehetnek dolgok, a miket összemércsikélt, de hát az csak mércsikélés, egy-egy pirinyó pont az egészből. Ő azonban mindig az egészet látja, az az igazság. Hogy az az igazság csak egy ablak, ezt felfogni azonban nem hajlandó.

Valahányszor a természettudomány a teremtés törvényszerűségeiben valamit felháromszögelt: a bölcelem mindig azt az álláspontot foglalta el, hogy ki tudja igazán úgy van-e? Hiszen mennyi *lehetőség* van reá, hogy biz az még sem úgy van. Sohasem a három pontok logikáján mozgott, hogy t. i. további pontokat kell keresni, és a dolog valóságának az ellenőrzése az, hogy ha a távolabb pontok mérése egybevág a részletekben lemérték összegével, akkor a dolog pozitívum. Hanem mindig azon, hogy az, a mit lemérték, lehetséges hogy helyes, de mennyi más mindent nem mértek le. Így azután a bölcelem egyáltalán a tudomány haladásától annyira elmarad, hogy csak akkor kezdi elismerni, ha már agyonnyomja a pozitívumok sokaságával, mikor a bölcselmi »lehetőségeknek« már nincs úgyszólván hova mozdulni.

Így a szociológiában is. Spencer beállította a szociológiai sötétségbe a három pontok tudományos logikáját. Meghatározott fénypontokkal egy óriási területet, az organikus szociológiáét. Igen nagy alapokon, jóformán csak határvonalaiban. Hogy ez mind pozitív talaja az organikus életnek. Hogy ez is reális, valóságos földi világ, nem pedig eszmék sötétsége. Tehát tessék a három pontok tudományával a felderítésben haladni. Ehelyett nem azt üzi-e valósággal a közkeletű szociológia, hogy azzal a három pontos logikával itt nem lehet boldogulni, mert olyan sok pont van, hogy ha ezt felméri is az ember, azért olyan sok más nincs felmérve. Szóval az az organikus logika is csak valami olyan lehetőség, elméletnek épen teszi, de hát a világnézet ablakából a dolgoknak nem adja kielégítő magyarázatát. Hisz minden úgy mozog, változik, — a háromszög is.

Az organikus logika hiába tette óriási lépéseit, hiába bontott az ismeretlenség homályából új és új földeket. Hiába állott elő a sejtek fiziológiája, a sejtélet kémiaja, új bővebb tudás az új tulajdonságok keletkezéséről, a fajkeletkezésről úgy kiválasztódás, mint szintetikus úton: a szociológiai bölcelem mindezeket is csak aféle *lehetőségeknek* nézi épen, a melyek nem elég pozitívumok arra, hogy azokkal tovább menjünk a szociológiában a Spencer által egyszer pozitíve meghatározott tereken. Sőt a tudomány minden új lépésénél is nem a három pontok logikáját nézi, hanem a lehetőséget, hogy mi minden van még a három pontokon kívül.

Sőt a bölcsészeti logika még fontoskodik is egy látszólagos igazsággal. T. i. az ő logikája az, hogy a míg valami

teljesen ki nincs derítve úgy, hogy az már minden ízében pozitívum, addig az embernek nincs is joga azt alapul venni. Az élettani tudományokban pedig még nagyon sok dolog nincs kiderítve.

Bölcészetileg ez a felfogás tökéletesen maga az igazság. Egy bölcészetileg fegyelmezett elme például, ha ma fedezik fel a vérkeringést, azt kell, hogy mondja, hogy meglehet, hogy ez így van némely állati szervezetben, de meg van a *lehetőség*, hogy nem mindegyikben van így. Ha azután már nagyon is sokban így van, akkor meg előállana, hogy de ki tudja az emberben így van-e, hisz az egészen más lény. Mikor azután az emberben is így van, akkor a bölcseleti elme még mindig ragaszkodhatnék ahhoz, hogy azonban van lehetőség, hogy ez még sem pozitív törvény, hiszen vannak élő lények, a melyeket még nem ismerünk, sőt kihalt fajok is, és ki tudja így van-e csakugyan minden szervezetben?

Ezzel szemben pedig például Eisner elővett egy gyíkot. Annak az egy szál gyíknak bizonyos átváltozásain levezette az új tulajdonságok keletkezésének bizonyos törvényszerűségét. Ez azzal végzi: »miután a gyíkokon így van, így kell lenni mindenütt«.

A bölcseleti elme ezen megdöbben. Pedig a dolog nyitja abban a három pontos logikában van. T. i. a mint a három ponton a szögek mindig bizonyos törvényszerűséggel függnek össze, úgy a jelenségeket is mihelyst bizonyos ismert törvényszerűségek rendjéhez illesztjük, nem pedig bölcseleti spekulációkhoz, akkor ott is törvényszerű összefüggések kerülnek elő, a melyek mindenütt érvényesek, a hol amaz első törvényszerűség uralkodik.

Haladni csak így halad a tudományos gondolkozás, csak annak a mintegy matematikai gondolatmenetnek az utain. A bölcseleti észjárás pedig, a mely a jelenségeket ezen matematikai gondolatmenet nélkül illeti bizonyos bölcseleti képletekbe, sohasem járhat a haladás mesgyéin. Hanem mindenkor ott járt, a hol az a vérkeringési dolog illusztrálja túlzottan, vaskosan: a »magasabb igazságok« lehetőségei között, a tudományban mindenkor a maradiság legmegátalkodottabb forrása-ként. A mint szerepét minden teremtődési törvényszerűség felfedezése alkalmával felismerhetjük.

A bölcseleti elme a három pontok törvényszerűségével nem törődve, hamarább kész is aztán belerohanni minden tévútra,

a mely olykor-olykor a tudományban is nyílik, a mikor a három pontok törvényszerűsége helyett két pontokkal is meg akar elégedni. A bölcelem se a három, se a két pontos logikával nem törődik, csak eszmét, lehetőséget lásson.

Ilyen az eset például az energetikával. Robert Meyer az energia megmaradásáról derített ki egy törvényt és az a három pontok logikájánál fogva az egész természettudományra nézve érvényesült. A dolog matematikai logikája föltétlenül fennáll. De csakis ezen matematikai logikája. Most azonban erről letérve az Univerzum eszmei spekulációiba keveredtek Ostwaldék. Ugyanazt a logikát akarták belevinni, de a fix pontok egyikét elhagyva. A logika helyes, de csak a nélkülözhetetlen fix pontok betartásával, e nélkül — bölcelem. És ezt egyszerre fel is kapták a bölcselkedők közül számosan. Hirdetve, hogy megdöntötte egy nagy természettudományi eszme logikája az egész eddigi felfogást. A molekula és atomról kisül, hogy fikció. Az atomteoria: találmány. A kémia egész rendszere összedőlt. Nincs csak energia.

Oh, hiszen nagy dolog az, a mit a maga tudományos valójában ez az »energia« jelent. De bölceleti eszmévé válva szappanbuborék. Tiszta szerencse, hogy ezen bölcselkedő energetika föllendülése alatt éppen a legjobban megtámadott atomistika a fizikai pozitívumok sorába lépett, fizikai meghatározhatóságot nyert — úgy a mint a három pontos logika szerint nyernie is kellett elébb-utóbb.

Csak a bölcelem kalandozott el az energetikával, más baj nem történt. A három pontok logikáján nem esett itt csorba.

A bölceleti észjárásból erednek azok a képtelen eltévelyedések a közkeletű szociológiában, a melyek uralkodnak. Az a képtelenség, hogy a mikor Spencer azt a természettudományi felfedezést meghozta, hogy a társadalmi élet jelenségei az organikus világ keretébe tartoznak, akkor is még minden egyéb szociológia lehetséges, csak az nem, a mely a társadalmi élet jelenségeit az organikus élet törvényeire törekszik redukálni. Ha százszoros tévedések után is. Akkor, a mikor természettudományilag csak egyetlenegy szociológia van a világon, az organikus szociológia. Ha nem leltük még meg, meg kell lelnünk, de más nincs.

* * *

Az együgyű emberek szájából gyakran hallhatjuk, hogy nem rendezte be a teremtés a világot helyesen. Hogy bizony

jobb volna, ha így volna, meg úgy volna. Szóval, ők abban a megingathatlan hitben vannak, hogy ők ehhez jobban értenének. Szent meggyőződésük, hogy az emberek úgy jobban meg lennének elégedve.

De hát nem ugyanezt míveli-e a közkeletű szociológia is? Nem azzal van-e tele, hogy a mi van, nem jól van és hogy ő tudná jobban berendezni. Csőstül hullik a sok világboldogító eszme, hogy így lenne jobb, meg úgy lenne jobb és a közkeletű szociológia egyébből sem áll, mint ezen eszmék okosságának, szépségének és bölcs voltának a bizonygatásából. Legdivatosabb mód ma: a természettudományból vett érvekkel bizonygatni.

De a fődolog mindenképen az, hogy a szociológia minden mód jobban akar a világ berendezéséhez érteni, mint az a valami, a mi végre is a világot eddig rendezte és az őseMBER legprimitívebb kultúrájából a mai civilizációt hozta létre. De hát ő neki szent hite, hogy jobban értene hozzá.

A mint annak az együgyű embernek beszélhetünk ítéletnapig, hogy lelkem, látja, az, a mi valahogyan van, az azért van úgy, mert az eredménye sok mindennek, a mi azelőtt volt és annak törvényszerű természetes következménye; ép úgy nem veszi be a közkeletű szociológia sem, hogy ha pedig mindig törvényszerű természetes következmények állanak be, a melyek eredményei hosszú, előzetes folyamatoknak, akkor az, a mi lesz, az is csak egy folyamatnak az eredménye lehet. Hogy a míg egy folyamat élettani lefolyása megállapíthatóságáig nem jutunk, addig minden eszme annak a jámbor együgyű embernek a szakmájából való. Azért hiszen ez is mondhat olyan óhaj-tásokat, a melyek igen sok emberben élnek. És ezek az igen sok emberben élő óhaj-tások lehetnek »szociológiai igazságok« is. Sőt igen sok ember váltig bizonyítgatja is, hogy azok mozgatják a világot. Hogy azok az emberi belátásból erednek és az ember ezen belátásához képest azután módosít az életen. Mindenfélét lehet ebből bölcsészetiileg bizonyítani.

De hát »tudomány csak egy van, a természettudomány«. Sőt mintha ez a tétel épen a magyar Spencerizmus zászlajára volna írva. (Spencerhez írt magyar előszó.) És ez a tudomány a világot javító eszmék egész áradatától sem mozdul meg, nem ment általuk előbbre. Egy hitvány kis baktérium élettani folyamatának, az ő parányi életének, az egészhez való organikus viszonyának a felderítésével nagyobbbat mozdul, mint a leg-szédületesebb világboldogítási koncepczió nagyszerűségétől. Mert

a hitvány kis baktérium valamely élettani törvényszerűségével már rávilágíthat oly törvényszerűségekre, a melyek mindenkor és mindenütt érvényesülnek, a hol élet van és minden eszme milliószor is felfordul, mielőtt valamely élettani törvényszerűség megmásulna, akárhogy nem egyezik is az a mi világboldogító felfogásunkkal.

Olyan századok vannak mögöttünk, a melyek eszméket, világot javító nagy eszméket bőven ontottak. És a nagy eszmék mind meghazudtoltattak a világ folyása által. Azonban egy folyamat folyt és tekintet nélkül minden emberi világboldogításra, oly eredményeket hozott, a minőket semminemű eszme így sem megvalósítani nem akart, sem mint célzt elibénk nem tűzött. Úgy, hogy a legáltalánosabb eszmék is csak a pillanat múló szimptomái voltak és sohasem a világ folyásának a meghatározói. Sőt nekünk magyaroknak éppen nagyon meg kellene látnunk, hogy a leghatalmasabban és legáltalánosabban érvényesült eszméink 1848-ban ép úgy nem változtattak a tények önön logikáján, semmit, mint a hogy az osztrák cenzalizáció eszméje sem változtathatta meg azt, a mi a nyugathoz való viszonyunknak az egyszerű élettani természete. Az eszméknek egy kicsit komolyabb tanulmánya mindenütt rávezet arra, hogy éppen azokat hazudtolta meg legjobban az élet folyása. De nincs az az élettani törvény, a melyet az élet folyása valaha meghazudtolt volna.

Az eszmék a tudományra nézve csak mint az életnek a szimptomái szerepelhetnek. De sohasem lehet eszmék érvényesítése tudomány. Ha még oly bölcsnek és nemesnek is látszanak azok az eszmék.

Az eszmék a történelem pillanatnyi szimptomái és tovább nem tartanak. Nekünk azonban, a szociológiai tudománynak, éppen a pillanatnyi szimptomák sorában is, azok egymáshoz való viszonyában, az élettani folyamat törvényszerű összefüggéseit kell keresnünk. Egyrészt azért, hogy minden szimptomát, minden eszmét a maga funkciójában helyesen meghatározhassunk, meghatározhassuk időszaki jelentőségét, és a jelenségnek értelmét. Másrészt pedig, hogy az összefüggés törvényszerűségéből meghatározhassuk a bekövetkezendő szimptomákat, az előállandó eszméket és tényeket. Ha ez helyesen állapítatott meg, akkor meg van a tudományos pozitív bizonyíték arra, hogy a folyamatot a maga törvényszerűsége természetében helyesen ismerjük, hogy ismerjük

azon életfolyamat valóságát, a mely tényleg és valósággal vezet bennünket. És az ilyen törvényszerű élettani összefüggések azután mind tovább ki is deríthetik azt a célt, a mely felé haladunk.

Az az együgyű ember, a ki a világot mindig okosabban is tudná berendezni, mindig él. Sőt néha próbálkozáshoz is jutott. Mindig isten csapása kísérte, valahányszor jobban akart hozzá érteni. Azt az együgyű embert, mint az eszmék után rohanó emberiség típusát, vizsgálhatjuk, tanulmányozhatjuk, megállapíthatjuk — nem a baját, hisz azt ő kiabálja legjobban — hanem bajának okát, természetét, élettani vagy patológiai lefolyását. A legnagyobb izgatottságai között is tudnunk kell, hogy mi annak lefolyása.

A közkeletű szociológia azonban egyebet se tesz, mint hogy bizonykodik, hogy igaza van, hogy kiabál és hogy igaza van, ha másképp akarná a világot berendezni.

A világboldogításnak a tudományos szociológiában egyetlen módja van. Azokat a jelenségeket, a melyek az ember-tömegekben nyilvánulnak, a maguk jelentősége és hordereje szerint elemezni és kimutatni jelentőségüket és horderejüket. Ezt pedig nem azzal cselekedhetjük, hogy a maguk bölcseségének a súlyával méregetjük, mert biz a magunk bölesesége épen a legmegbízhatatlanabb valami a szociológiában. Hanem egyetlen egy módja van ennek: a mi bölcsességünktől függetlenül végbemenő folyamatokat kideríteni és azokban a jelenségek helyét és horderejét, jelentőségét meghatározni. Ezek a folyamatok pedig addig meg nem határozhatók, a míg élettani törvényeiket a társadalmi élet organikus törvényeit meg nem határozzuk. A mint azonban a folyamatokat organikus törvényszerűségükre redukáltuk, abban a pillanatban kiküszöbölődik magánbölcsességünknek a világboldogító, vagy bolondító szerepe. Mert akkor minden elemzés egy minden tudományos szociológus által mind több pontossággal megállapítható, ellenőrizhető, korrigálható elemzés lesz, mint a hogy a tudomány elemzése mindig olyanok. És csak akkor lehet a szociológiának az a világboldogító kihatása a társadalomra, mint a minő kihatása az orvosi tudománynak van az emberekre, hogy t. i. higiénikusabban élük le az életet, sok betegségtől óvhatják meg magukat, sok rossztól, fájdalomtól, súlyos krízistől, bárha az orvos sem azon töri magát, hogy ő okosabban tudná az emberi szervezetet berendezni.

Addig azonban csak javasasszonykodunk a szociológiával; magánbölcséségeinkkel bolondítjuk magunkat is, a világot is.

Magánbölcséségünk szociológiájának világjavító eszméit hirdetve pedig természettudományokkal felspékelt demagógiát űzünk, de nem természettudományt.

»Tudomány csak egy van, a természettudomány.« Bár érvényesülne ez a mottója a magyar társadalomtudományi társaságnak. Jövő feladataink közt ez az első.

Méray.